

Filosofická propedeutika a filosofická politika I [FF UK]

Ladislav Hejdánek

Related preparatory texts:

[Filosofická propedeutika a filosofická politika I \[FF UK\]](#)

k dokumentu existují tyto přípravné texty:

[Filosofická propedeutika a filosofická politika I \[FF UK\]](#)

- ◆ cyklus přednášek / seminářů, česky, vznik: ZS 1989/1990
- ◆ course of lectures / seminars, Czech, origin: ZS 1989/1990

Filosofická propedeutika a filosofická politika I [FF UK] [1989]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1990-02-22 Propedeutika I_s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Je otázka, jestli můžeme mu vstrkat do bot snahu o pochybu. My jsme odhalili, že nás táhne do těch pochybností, a to takových pochybností, kterých nemáme a které jsme neměli. Ale na čem je možnost založit to, že on se snaží o pochybu? Jeho ta pochybnost přepadá, ale ne že se snaží pochybovat, že si vymýšlí pochybu. Tomu opravdu těžko můžeme vstrkat do bot. Ale já jsem příliš dal důraz na jednu věc, vy jste toho řekl víc, tak ještě jednou znova bez tohoto podezírání *Descartesa*.

Hejdánek: Správně. Ano. To je podle evangelia. To je jako ta velká perla krásná. Ty drobné perly nechá stranou a ta hlavní. Ale to je dost... Ano. A měl jste námitky anebo se vám to líbí?

Jasně, jasně, jako k výkladu je to naprosto přesně, to je přesně ono. On chce nechat všechno to kolem stranou a soustředit se na to jedno, ale to je filosofická metoda, to je filosofický postup, naprosto legitimní. A je to způsob, jak on z té nálady teď jde ven k té argumentaci. A to může udělat jediné tak, když se soustředí, a když se soustředí, tak musí nechat ty drobné perličky pochybnosti stranou a tu velkou krásnou perlu té hlavní pochybnosti teď chopit, uchopit a teď s ní pracovat.

Jiný hlas: No ale myslíte, že to je takhle možno vyložit, když on tam říká, že se věnuje vyvracení svých starých domněnek? No tak proč je vyvrací? No že si tu hlavní starost ponechává. No neřekl to tam. Ano, jazykově to neřekl, ale my víme, že interpretace je způsob, jak vytěžit z textu, co tam není, takže já myslím, že to tam je přítomno. Že tedy ta jedna velká starost tam zůstává a on naznačuje, že je potřeba těch různých starostí, které nás v denním životě odvádějí od té hlavní starosti, že se jich musíme zbavit a za tím účelem tedy odchází do samoty.

Na tom něco je, když si přečtete celou řadu míst u Rádlu třeba na začátku *Dějin filosofie*, jak říká, jak filosof odchází do samoty, jak tam zápasí o tu pravdu sám. Nikdo mu nemůže být pomoci. A zdůrazňuje ovšem, a ovšem potom se musí vrátit a stát se bojovníkem za tu pravdu v tom světě. Ale to plné soustředění v klidu pracovní, že to stále a stále Rádl zdůrazňoval, možná že ho měl málo. Překroutil jsem to, Tomáši? Já vím, že jste to říkal ještě jinak, ale já vždycky to zostřím a teď co tam není v tom.

Hejdánek: No a to znamená, máte nějakou nějaký návod, čeho by se měl chopit?

Dobře, takže tohle si teď necháme na chvíli, že to nejde se zbavit starostí. Ale Tomáš měl na mysli teď, jestli tomu rozumím, něco jiného, totiž že není možno všechno odložit principiálně filosoficky. To do jisté míry rozvádí to, co jsme řekli u prvního odstavce. Není možno principiálně všechno odložit a zůstat u nějaké pochybnosti. Ale jeho námitka je velmi divná, mně se zdá. Totiž že říká, že pak tou pochybností něco tvrdíme, co je nejisté. Je to tak? Já teď jsem to v tom posledním cítil, že on nám říká jednu věc, která je celkem známá, že když položíme otázku, tak to není nikdy jenom otázka, ale že zároveň tou otázkou se něco tvrdí.

A nejenom to, že se něco tou otázkou tvrdí, toho bezvadně využívali policajti, že? Oni postaví otázku tak, že zároveň z vás už něco dělají. To patří k věci. Řečnická otázka je ostatně také tento typ. Všichni už vědí na ni odpověď a tím, že ji postavíme, tak všechny dostaneme do souhlasu s tím, co pak budeme říkat a oni ještě nevědí, co to bude. Čili to jsou triky všelijaké a tak dál. Čili otázka nikdy není jenom otázka.

A tady sice není řeč o otázce, nýbrž o pochybnosti. Ale nicméně pochybnost také není nikdy jenom pochybnost, nýbrž ta pochybnost něco říká, na něčem stojí, je to určitá pozice. Každá pochybnost je spojena s nějakou pozicí, ne jenom s opozicí. No jo, ale co proti tomu? Můžeme říci, že tedy raději zvolíme nějakou pozici bez pochybností? No tak na tom jsme ale hůř ještě, ne?

Jediná věc, jak si pomůžeme v té situaci, kdy naše pochybnost už je jakousi pozicí, je, že to podrobíme reflexi, odhalíme tu pozici a budeme navíc ještě pochybovat o té pozici té pochybnosti. Tím ovšem tou novou pochybností zaujmeme zase novou pozici a tak dále. A toto je filosofování, že odhalujeme stále pozice, z nichž dává vůbec naše pochybování nebo naše tázání smysl, a tážeme se, zda tyto pozice v tom obsažené původně bez našeho vědomí, zda jsou legitimní, zda je můžeme držet. Ale zpochybňovat je stále jenom prostě nelze. My musíme kontrolovat, zda jsou legitimní, to jest, my musíme, jak česky blbě

se říká, je klást do otázky, to jest musíme je sproblematizovat metodicky. A to je něco jiného než o nich pochybovat. Ta pochybnost už znamená je nějak vyřazovat z platnosti, suspendovat jakoukoli možnou jejich smysluplnost. To je pochybování, to radikální pochybování.

Descartes samozřejmě pak ukazuje, že ta pochybnost se nemůže týkat všeho a naopak tam nachází něco, o čem pochybovat nelze. Takže vlastně, když jsme tohle odhalili, tak jsme odhalili něco, co je právě ta cesta, po které nás Descartes vede.

I ty naše námitky proti tomu, jak on to říká, vlastně slouží tomu, že nás dovede tam, kam chce. Tak to u filosofů velmi často bývá. On tady trochu přehání, aby tím spíš si připravil půdu pro souhlas s tím, co pak řekne.

Ještě poznámky k tomuto odstavci? Můžeme tam klidně zůstat celý týden. Nemusíme spěchat. Nikdo nic? Tak prosím další odstavec.

Jiný hlas: Něco málo stačí k tomu, abych mohl zpochybňovat, ale rozum mě přesvědčuje, že je třeba odepřít souhlas stejně pečlivě těm věcem, které nejsou zcela jisté a nepochybné, jako těm, které se mi zdají správné. Stačí pro to nebrat v potaz vše, neboli v každé z nich najít nějaký sebemenší důvod k pochybnosti. To by také nebylo třeba probrat všechny jednu za druhou, to by byla nekonečná práce. Ale v tom, co vede k základům, samo se zřítí to, co se na nich postavilo. Proto přistoupím hned k samým základům, o něž se opíralo vše, v co jsem dosud kdy věřil.

Hejdánek: Ano, co vás tedy napadá?

Jiný hlas: On se sice snaží v tomhle odstavci odvrátit všechno staré a vybudovat nové. Říká, že je málo času, nebo že by mu to zabralo moc času, kdyby se měl zabývat jednotlivými věcmi, tak si dělá takové alibi pro to, že to nebude zkoumat všechno jednotlivě, ale ty základy, a všechno potom padne už automaticky.

Hejdánek: Ano, a to jste převyprávěl, interpretoval, co tam říká, a teď co vy na to?

Jiný hlas: Tady v tom odstavci říká, on mě přesvědčuje, že je třeba odepřít souhlas a tak dále. On to chtěl nějak ukončit, protože u příkazu nás přesvědčuje. Tady už se dalo nad tím zamyslet, on tam staví radikální názor o tom pochybování jako o nejjednodušším postupu. Jako by si měl nějak ulehčit ten proces zkoumání některých věcí, než je úplně dovede...

Hejdánek: A neznamenaloby to, že by se přes ně už nikdy k ničemu nedostal, jak tam říká? Toho se jistě bojí. A toho by se musel bát každý. Těch blbostí, o kterých je třeba pochybovat, je nekonečné množství. Blbost, hloupost, to je jediná nekonečná věc v tomto našem konečném světě. Tak to skutečně by nestihl za svůj život. Prosím.

Jiný hlas: Mně se zdá, že k těm základům, ke kterým chce dojít a na kterých chce přezkoumat, jakým způsobem se přes ně musí dostat? On musí dojít k nim přes tu nástavbu, kterou na tom základě udělal on sám, asi nevědomě. Udělal a odhalil, jestliže se k tomu chce vrátit a zkritizovat. To znamená, musí už v těch jednotlivostech každý hledat, pomocí těch jednotlivostí se teprve dostat vlastně k tomu základu, k tomu, aby odhalil to, na čem staví, k čemuž se nedostane nějak zvenčí tím, že zcela odvrhne.

Hejdánek: To je pravda, ale myslíte, že tohle vypadá, že to je zvenčí?

Jiný hlas: To ne, já spíš uvažuji, jak on tady hovoří o tom, že v podstatě odsouvá zkoumání těchto jednotlivin, nástaveb, a upne se k těm základům. Ale jestli to neusnadňuje, že v podstatě přejde k něčemu, co už vlastně vybudoval.

Hejdánek: No, tak to máte pravdu, samozřejmě, když se pustil do psaní té knížky, tak už věděl, k čemu to přivede. Čili on to ví předem a toho čtenáře k tomu chce dovést. Ale to mu musíme to právo dát. Když vám někdo napíše knihu souboru analytické geometrie, teď už tam není co dělat takřka, že? Ale řekněme. No tak on vám tam nepíše, jak na to přišel, se všemi zákrutami a jaké chyby udělal. Ale pak to udělá tak, že to je elegantní, stručné, není tam nic zbytečného. No jistě, při tom, když to skutečně probíral, když to zkoumal, tak tam bylo takových oklik. A podává to... proč by to nemohl dělat filosof? Ten přece nemá jenom popisovat, jak kdysi myslel, nýbrž vyloží to, jak to vidí potom, když to promyslel. Takže že to ví napřed, tomu nemůžeme vytýkat. Prosím.

[nesrozumitelné]

Ano, toto je obraz a jakýkoli obraz může sloužit k znázornění něčeho, ale těžko jako argument. To je to staré francouzské, že srovnání nebo přirovnání není argument, není důkaz: *comparaison n'est pas raison*. Ale to slovo systém nebo systematický, to mu zase strkáte do bot, tam to není nikde.

Jiný hlas: Ale nějaká stavba tam je, když říká hned k základům, o něž se vše... to znamená, jedna stavba to skutečně je.

Hejdánek: Aha, to je jiná věc. A ty myslíš, že tedy není?

Ta otázka stojí takto. Nám nejde o to zjišťovat psychologicky, jak to u lidí vypadá, když myslí. S největší pravděpodobností bychom zjistili, že jejich myšlení je útržkovité, nesrovnané, někdy dost chaotické a zejména plné vnitřních rozporů, o kterých oni nevědí nebo které si neuvědomují. Ale o tohle nám nejde. Když filosof chce myslet, tak samozřejmě stojí před úkolem myslet tak, aby to nějakou tu vnitřní integritu mělo. Čili v čem spočívá tvá kritika? Že toto nejde? Že myšlení tedy nemůže být vnitřně integrováno, že nemůže mít ty základy? Nýbrž že těch základů je tolik a všude a vlastně to nejsou žádné základy, nýbrž každé myšlení má nějaký svůj základ, každá myšlenka, a že tedy nějaký společný základ pro myšlení není možný? To jsi chtěl říct? Nebo jenom poukázat na to, že lidé chaoticky myslí?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No dobrá, jak to víš, že se mu to nepodařilo?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No, jak může člověk nejdřív integrovat své myšlení, že nejdřív vystaví nějaký systém? Co to je integrovat to myšlení?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: A kde ho vezme?

Prosím, teď dávejte pozor, poněvadž tohle je dost důležitý problém. Jak vůbec integrujeme své myšlení? Když si tak představíme – a to je samozřejmě model, který těžko můžeme doložit historicky a spíš to máme odpozorované od malých dětí, jak se učí myslet. Ale ty jsou pod vlivem našeho myšlení, takže jsou to takové opičky, které to všechno berou. To je vlastně spíš poznámka z antropologie.

Už jste asi slyšeli někdy o tom, co to je takzvané *imprintingové* období. Nevím, zda je to známo nebo není, mohl by to někdy někdo vyložit u zvířat. Píše o tom Konrad Lorenz a celá ta jeho škola, ale píše o tom také Plessner a Gehlen a celá řada jiných lidí. Je to taková všeobecná věc. Slyšeli jste to někdy? Vůbec nikdo, nic?

To je totiž dost důležitá věc. Nevadí, zařadíme to, i když to není v Descartovi. Třeba když se vylíhne z kukly mravenec nebo se vylíhne včela, tak to, co potom bude dělat, to je do velikánské míry jakoby předem naprogramováno. My mluvíme o instinktech, ale to je pouze krycí název pro něco, čemu nerozumíme. To platí tedy nejenom o hmyzu, platí to třeba u ryb. Existují například afričtí tlamovci, kteří když se vytřou, tak samec hlídá jikry, aby je někdo nesežral, je nad nimi a mává ploutvičkami, aby tam bylo dost kyslíku a tak dále. Když se potom rybičky vylíhnou – proto se ty ryby jmenují tlamovci, poněvadž mají obrovskou tlamu – a ve chvíli, kdy zabušíte na sklo akvária nebo když se v přírodě vyskytne nějaké nebezpečí, tak ten tlamovec otevře hubu a všechn ten potěr, což je dvě stě, tři sta i více mrňavých rybiček, mu vzele do huby a on ji zavře.

Samozřejmě ty rybičky to dělají instinktivně, jak my říkáme. Co my o tom víme? Jak by řekl Patočka: co my o tom víme? Ale je to tak. Tak se také stane, že jsou malá zvířata nebo ptáci, kteří tímto způsobem instinktivně běhají za tím ptákem nebo tou mámou, která je od malička vychovává, a s naprostou samozřejmostí běhají všude za ní. Portmann ukázal na to, že jsou vlastně dva druhy vyšších živočichů – a platí to také o ptácích, nejenom o čtvernožcích. Jedni se narodí a zůstávají v hnízdě, jsou slepí, nejsou schopni vlastního pohybu a tak dále. To víme například u psů nebo u koček, že jsou slepí několik dní a naprosto neschopní čehokoli. Proto kočka koťata většinou složí na místech, kam lidé nemohou, zvlášť když má špatné zkušenosti, že se koťata vždycky utratí; vyleze si někam mezi půdu a strop, do nějakých prostor, kam nikdo nemůže vlézt, a tam je odchovává. A pak jsou jiní, kteří brzo po narození jsou schopni

pohybu a doprovázení třeba stáda. Tak taková žirafa, když se narodí, tak spadne ze tří metrů a během půl hodiny je schopna běhat za svou mámou. Jo. Ten rozdíl – Portmann říká ty názvy: jedni jsou *Nestflüchter*, jo, od toho *Flucht* je útek, čili okamžitě opouštějí hnízdo; a ty druhý jsou *Nesthocker*, ty zůstávají v hnízdě, jo, třepěj – *hocken* je dřepět – dřepějí v hnízdě nebo v pelechu. A on tohleto vykládá proto, že vypracoval jakýsi schéma, jímž se vývoj těchto dvou různých typů mláďat dále řídí nebo které jsou to určité parametry, které respektuje nebo kterými se vyznačuje. A teď to srovnal s člověkem a zjistil zvláštní věc, že člověk patří mezi ty *Nestflüchter*. To jest mezi ty živočichy, kteří se narodí a okamžitě jsou schopni pohybu, života, doprovázení rodičů – nebo jak víme u opic, malá opička se narodí a dovede se sama udržet, se drží chlupů své matky, se udrží, takže opice skáče po stromech jako skákala předtím a to malý opičátko z ní nespadne.

Jiný hlas: To je přesně ono, ano.

Hejdánek: Ale teď on právě když srovnal všechny ty parametry, tak zjistil, že člověk patří mezi tyhle ty *Nestflüchter*. A že tam došlo k pozoruhodné věci, totiž že se rodí předčasně. Že člověk správně by se měl rodit po těhotenství, které by bylo nejméně o rok delší, než je. A rodí se tedy před polovíčkou svého embryonálního vývoje, předčasně. A to pravděpodobně z několika důvodů, jenomže tady mluvit o důvodech je velmi problematické, poněvadž tam ihned předpokládáme, že to někdo takhle naplánoval. Tak například jedním z důvodů, který třeba uvádí náš Frankenberger ještě před válkou, je, že lidská hlava je tak velká, že by prostě porod nebyl možný po nějakém dalším... že tedy je to tak tak na hranici, aby vůbec k porodu mohlo dojít bez nebezpečí pro oba, pro rodičku i pro dítě, aby mohlo k porodu dojít. A ještě tu a tam opravdu jsou s tím problémy a je třeba nutno použít císařského řezu a podobně. To je jeden z důvodů. Ale existuje jinej důvod, na kterej Portmann poukazuje, i když ho nerozvádí, ale mně se zdá, že je velice důležitý, totiž že se ukazuje, že člověk musí už v době embryonální navazovat sociální kontakty. My víme, jak strašně důležité je, jak navazuje novorozenec a mimino v prvním roce věku kontakty s okolním světem, zejména s lidmi. A když tam jsou nějaké vady, to jest že třeba je velká péče o dítě, ale bez kontaktů lidských, tak dochází k deprivaci. Čili to vypadá, že se člověk rodí předčasně proto, aby ty sociální kontakty mohly být mnohem intenzivnější, než jsou možné v té části embryonálního života, která patří ještě do té doby před porod. Samozřejmě tyto sociální kontakty předcházejí narození u mnoha dalších živočichů. Možná, že jste taky slyšeli, že třeba kvočna se dohovořuje, že komunikuje s vajíčky, to jest přesně řečeno s ještě nevyhlíhlými kuřaty zvukem. A že je možno nahrát hlas kvočny a vyprovokovat vajíčko izolované, když ho vezmeme z líhně, tak vyprovokujeme to vajíčko, že začne pípat uvnitř. A je to možno nahrát. Jo, tak samozřejmě nepípá vajíčko, nýbrž to kuře ještě v tom vajíčku. Na druhé straně že je možno nahrát to pípání toho kuřete ještě nedovyvinutého a nevyhlíhlého v tom vajíčku a že na toto nahrání zvuku toho vajíčka odpovídá zase kvočna. Čili skutečně existuje tento kontakt. Ale pravděpodobně ten a podobný kontakt nepochybně existuje mezi rodičkou před porodem a plodem, který má ve svém těle. Tedy z toho důvodu to je strašně také důležité, aby rodička žila v pohodě – teda rodička, aby prostě těhotná žena žila v pohodě a nikoliv v nervácích, protože všechny tyto nerváky působejí na to dítě. Neurotizace začíná už u embrya. Ale zřejmě ty sociální kontakty v době před porodem jsou jenom velmi limitované a je potřeba je daleko víc uvolnit, a proto, to je jeden z důvodů – a to všechno je tak trošičku antropicky formulováno – že proto se člověk rodí, ačkoliv patří mezi *Nestflüchter*, tak to vypadá, jako že je *Nesthocker* a rodí se předčasně.

--- (1990-02-22 Propedeutika I_s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Které je takto zkráceno, způsobuje jistý zmatek matičce přírodě, blbě řečeno. Protože vyšší zvířata nejsou vybavena jenom instinkty, to jest těmi naprogramovanými reakcemi, ale mají jakési krátké *imprintingové* období, kde rozhodujícím momentem není to, co si přináší ten jedinec ve svých instinktech a naprogramovaných reakcích s sebou, nýbrž s čím se setká.

A tady víte, že třeba pokud pocházíte někteří z venkova, je běžným zvykem, že když si chtějí v nějakém hospodářství malém, nebo mají malou zahrádku, vypěstovat pár kachen, tak si koupí kachní vejce a strčí to slepici k těm jejím vejcům a ta slepice vysedí kachňata. Ta kachňata pak chodí za tou slepicí, jako kdyby

to byla kachna, a to proto, že ta slepice je tou první bytostí, kterou viděli, když vylezli z toho vejce. Nicméně se chovají podle instinktů také, takže když ta slepice jde po dvoře a vyjde třeba kousek ven a tam je rybníček, tak ta kachňata v mžiku jsou ve vodě a slepice se může zbláznit. Protože nechápe, co se děje, bojí se o ně, nemůže za nimi do vody. Kuřata má u sebe, ale kachňata má tam. Ona je taky přijala za své a teď se děje něco hrozného.

Teď vám ještě řeknu, vlastně bych to měl zkrátit, ale když už jsme u toho, stojí to za to. Pražská zoologická zahrada měla jednu pštrosici, která vždycky snesla vejce a neseděla na nich. I jeden asistent přírodovědecké fakulty si připravil, když to vypadalo, že začne snášet, připravil si na fakultě ve Viničné... mimochodem byl to Veselovský, abych vás nenapínal, ale ještě v době, kdy dělal asistenta. To je někdy začátek padesátých, konec čtyřicátých let. Tak si připravil umělou líheň asi pro tři nebo pro čtyři vejce. Pštrosice snesla postupně tři vejce, ty tam uchovávali v zoologické zahradě. Veselovský najal taxíka, odvezl všechny vejce, to je pěkná hrouda, odvezl všechny do Viničné, tam je dal do té své líhně, vyseděl je a nic netušil, nic nevěděl. Samozřejmě, i když Veselovský byl jediný náš člověk, který studoval u *Konrada Lorenze* a měl to tušit, ale aspoň sám říkal, že se na tohle duševně nepřipravil.

Když se vylíhli, začala vyhlížet ta pštrosáčata, tak u toho byl. Takže co viděli pštrosi? Prvního viděli Veselovského. A od té doby se jich nezbavil. Kam šel, tam tři pštrosi za ním. Po schodech na fakultě, on nemohl přednášet, oni strašně bušili do dveří, řvali a kvákali, když jim utekl. On je musel furt nosit s sebou a teď tam chodily návštěvy z ministerstva, ale taky cizinci. To okamžitě, když někdo měl přijet, tak zahnali Veselovského s pštrosy do...

Jiný hlas: To už je konec? Cože? To je dobré. Ale jinak řekněte mi vždycky, že konec.

Hejdánek: Tak to už necháme být. Ale tady na tomhle vidíte, co to je *imprintingové* období. Existuje jakési krátké období u některých zvířat, ptáků a tak dále, brzo potom, co se narodí, kdy adoptují teprve dodatečně své rodiče a jsou ochotni adoptovat kohokoli a cokoli.

U nejvyšších primátů, nebo ani ne u primátů, nejvyšších opic – není to u všech, ale u nejvyšších opic a zejména u primátů, zejména to bylo provedeno na šimpanzích – se zjistilo, že toto *imprintingové* období je delší než u jiných zvířat. Zjišťovalo se to třeba tak, že malá opička byla velmi rychle izolována od své matky a chována v kleci. Šlo o šimpanze a pak se to snad udělalo i s makaky, kde byly dvě dost primitivně imitované nápodoby opice ve velikosti matky.

Jedna měla zabudovanou flašku s dudlíkem a byla z hrubě opracovaného dřeva, takže to opiče se naučilo chodit pít z dudlíku k této dřevěné matce. Pak tam byla druhá, která neměla žádný dudlík zabudovaný, ale byla ze sametu, nebo nevím, čím ji pokryli, něčím neobyčejně pěkným na omak. Když tu malou opičku vyděsili, tak vždycky běžela se chytit té sametové, i když žrádlo dostávala u té dřevěné. Tam se chodila nažrat, ale její matka byla ta sametová.

Tohle zkoušeli v různých obdobích a ukázalo se, že to *imprintingové* období je u té opičky velice rozšířeno a že je schopna takto adoptovat tu matku pěknou na omak ještě dost pozdě, přijmout ji za vlastní.

Tohle vedlo zase k tomu, že se rozpoznalo – ale musím říct, že tadyhleto je už určitá extrapolace, která těmi zoology akceptována není, poněvadž oni tak daleko nemají rádi moc chodit – ale extrapolace jsou ve filosofii běžné, to se filosofie naučila od matematiky. Tam některé extrapolace představují jedinou metodu, jak dospět k řešení nějakého případu. To platí pro filosofii tady taky. Proto někdy musíme vyhnat některou myšlenku až do extrému, abychom ji domysleli.

Tak tohle je ten případ. Zdá se, že u lidí ta *imprintingová* doba je neobyčejně prodloužena, to jest přinejmenším na dobu takových šestnácti, osmnácti let. Možná dříve by to bylo kratší. A u některých lidí – a tady je problém, nebyly statistiky ještě připraveny – ale u některých lidí to *imprintingové* období trvá celý život. To jsou ty případy starců, kteří jsou duševně naprosto svěží a schopni se ještě ve vysokém stáří učit novým věcem. Zatímco asi většina lidí zatím je hotová ve svých dvaceti, dvaadvaceti letech a co se naučili, to se naučili a pak už s nimi nic nehne a jsou neprůstřelní.

Jo, čili to je doklad toho, jak i lidský rod je ještě ve vývoji. Tím jsme zcela zabrousili někam jinam, ale myslím, že vám to nemůže být na škodu tohle vědět. Máme ještě čas? Kolik?

Jiný hlas: Půl hodiny.

Hejdánek: Ještě? Výborně. Takže... a proč jsem to vlastně vykládal? Máte někdo v paměti, proč jsem začal?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Ano, ano, výborně, správně, děkuju. Jedna přímá zvnějšku a jedna *zkusmo* je rozvrhuje sám. Čili ten nejlegitimnější způsob, jak člověk integruje své myšlení, je, že je integruje na zkoušku. Ta integrace myšlení není jenom v tom, že integrujete všechno své myšlení, ale vy musíte i jednotlivé fáze, jednotlivé akty vědomí integrovat. A třeba to, že volíte nějaký pojem, to je vlastně jakýsi program, to je rozvrh. Každý pojem je rozvrh, jak se dá něco myslet. Rádl říká v jednom ze svých posledních textů, který vyšel v *České mysli*, jmenuje se to *Praktická filosofie*, někdy si to zkuste najít, myslím, že to bylo třicet čtyři, pětatřicet někdy, možná v pětatřicátém roce to je, to poslední věc, kterou Rádl publikoval časopisecky, tam má jednak si vyřizuje své účty s empiristickou tradicí s Lockem a tak podobně, čímž tam ukazuje jisté malé korektury toho, co napsal v *Dějínách filosofie*, že to s tím souvisí, to je krásné srovnání, kdybyste někdy chtěli dělat práci o souboru filosofie, což se tady asi nedělá, tak by to byla pěkná věc srovnat pojetí Locka v *Dějínách filosofie* a v tomto článku *Praktická filosofie*.

A tam on říká, že každý pojem je jakýsi nástroj, který rozvrhujeme samozřejmě na vlastní riziko a jako na zkoušku, nástroj, kterým vykrajujeme z toho chaosu skutečnosti jednotlivé věci. Protože ta skutečnost představuje pro nás chaos. To je něco, co podráždí každého fenomenologa, protože oni v téhle té otázce přicházejí úplně jinak a po mém soudu špatně. Já dám na Rádla. Ovšem tak, jak to vyložím, tak to samo se vystavuje kritice fenomenologů, že? Protože oni... no, to je jedno, to vám teď nebudu říkat, poněvadž bych to musel všechno předvést, ale jde o to, já vám ukážu na příkladu, znázorním to na něčem, ovšem to, jak to znázorním, se vystavuje velice kritice těch fenomenologů. Takže já to řeknu tak, aby to bylo srozumitelné, ale není to bez vady, není to bez problémů, jo?

Tak třeba jak vypadá naše vidění. To je vůbec nejvýznamnější orgán lidský v jistém slova smyslu, na němž se dá všechno ukazovat. My víme, my, co jsme odchováni křesťanstvím, aspoň v tom smyslu, že víme, co znamenalo slyšení pro tu starozákonní tradici prorockou a vůbec tedy hebrejskou, tak víme, že to je potřeba ještě zkontrolovat, ale neobyčejně důležité je, že oko je vychlípenina mozku. Že to není orgán, který dodatečně byl adaptován na smyslový vjem, nýbrž ten původně je vlastně kusem mozku, který se dodatečně stal orgánem, jaksi orgánem kontaktu s něčím venku. Mimochodem je neobyčejně působné, tohle rozpoznání teprve poměrně takových padesátých let asi, kdy se o tom začlo vědět, mluvit a tak dále, nicméně Rádl napsal knížku ještě ve své hluboce biologické periodě, napsal knížku *Neue Lehre vom zentralen Nervensystem* německy, ve stručnosti vyšla na pokračování v *Časopisu lékařů českých*, takže když se vybírala zvlášť, tak potom tak vyšla jako separátek, a tam tohle to takhle neformuluje, ale ukazuje, že zrakový orgán – on se velice zabýval zrakovým orgánem i u hmyzu a tak dál, to má celou řadu prací tohoto typu – a ukazuje, že zrakový orgán, že je úplně jinak morfologicky založen než ty ostatní orgány. Že zejména než hmat či chuť, ten sluch tam nechává stranou, tam je to trošku nejasné, že? Ukazuje se, že tedy je to vlastně, se sluchem je to dost podobně jako se zrakem, jenomže sluch nemusel být aranžován, ten sluchový orgán nemusel být aranžován tak, že by se vychlípil kus mozku ven z ucha, nýbrž stačilo tam opatřit kladívkem, kovadlinkou a tak dále a tou blánou a tak dále a na to reagovat. Čili tam je ta věc komplikovanější tohoto typu.

Ale u oka je to naprosto jasné. A teď, jak vlastně vypadá naše vidění? To víme zase ze zkoušek s objektivou, s optikou, s tím, jak fotografický aparát a tak dál, vlastně fotografování je napodobení toho, co se děje v našem oku. My víme tedy, že to, co vidíme, vlastně nevidíme, že my vlastně jenom přijímáme jednotlivé vzruchy, které vznikají dopadem určitého množství fotonů na naši sítnici. Naše sítnice je složena z jednotlivých buněk, každá buňka je jenom malička a dopadne na ni jenom část fotonů, které jsou soustředěny tou čočkou, která je tedy vlastně na tom nejextrémnějším místě našeho oka, v podobě rohovky a duhovky, která vlastně funguje jako clona, že? Tahle ta, ten vstup do oka funguje přesně tak, jako v té *camere obscurae*, jak se kdysi tím začínalo, tak funguje jako ten bod, který propíchnete, takže

paprsky, které jdou jinak, než je zapotřebí, tam neproniknou, a proniknou tam přesně jenom ty, které spojí určitá místa na věci zobrazované s tou stínítkem vzadu. Takže tam vznikne ten obraz stranově a výškově převrácen. Totéž vzniká na naší sítnici, takže jednotlivé buňky jsou podrážděny jednotlivými nebo skupinami fotonů, které na ně dopadnou, a tohle je šílený chaos. Každá buňka má jiné informace. A to někdo musí srovnat. To srovnává náš nervový systém, jednak bezprostředně řada ganglií tam už dává něco dohromady, informace i z toho okrsku buněk na sítnici, a potom se to ještě nějakým způsobem integruje dál. Naše vědomí do toho ještě vůbec nevstupuje, a poněvadž víme, že takhle jsou schopni vidět zvířata a ptáci a tak dále a nepotřebují tam k tomu nějaké přemýšlení, tam už dochází k té integritě. Čili tady najednou se ukazuje, že ta tendence k integraci je čímsi, co předchází ještě samo vědomí, co předchází myšlení. A už to tam je. A my ovšem, když si uvědomujeme, co vidíme, tak jsme schopni svým vědomím zasahovat až na tu sítnici.

To je taková věc, empiristé a sensualisté si představovali, že myšlení jenom pracuje s těmi informacemi, které dostává od smyslových orgánů. Vymysleli si takové ty atomy vnímání, to jest vjemy nebo impresy. A pak s tím chtěli nějak pracovat. Ale ono to vůbec takové není. Především jednotlivé vjemy neexistují, nějaké ty prvky malé, vždycky už to někde po cestě je integrováno do většího celku. A kromě toho my ve svém vědomí a ze svého vědomí a pomocí svého vědomí jsme schopni pronikat až do těch smyslových orgánů a způsobovat, že vidíme něco, co by normálně unikalo pozornosti. Že soustředíme pozornost toho smyslového orgánu takovým způsobem, jak on by sám nikdy tu pozornost svou soustředit nemohl. Takovým krajním případem je, že jednak naše oko je nedokonalé ve srovnání třeba s kánětem, ostřížem a podobně, že nevidíme z kilometrové výšky myš na poli. To je vyloučená věc, dokonce ani dalekohledem bychom to pořádně možná nebyli schopni vidět, tím spíš, že ty rozdíly v barvě a tak dále by nám zanikaly. Ale naproti tomu my jsme schopni se soustředit na hvězdnou oblohu, což žádná zvířata nedělají, pozorovat jednotlivé hvězdy a dokonce jsme schopni pozorovat tak nesmírně vzdálené objekty, které jenom připomínají ty hvězdy tak trošku, ale vlastně to hvězdy nejsou a jsou to obrovské nějaké supergalaxie nebo začínající galaxie a ty takzvané *quasi-stellar objects*, čili kvazary, které jsou vlastně v řadě případů takřka na okraji toho našeho vesmíru, strašně vzdálené. A my jsme schopni je rozpoznat od jiných. Proč? A jsme schopni je vidět dalekohledem samozřejmě, ale proč zrovna na ně se soustředíme? Takových hvězd je všude a my se soustředíme na těch pár kvazarů, teď už pár desítek kvazarů. Rozumíte, my jsme schopni ovlivňovat své vidění svým věděním. To proniká až do toho smyslového vnímání. Tohleto ukazuje, že zaprvé ta tendence k integraci daleko předchází vůbec integritu myšlenkovou a že je vlastně jenom dovedena na té úrovni vědomí a myšlení na vyšší úroveň, ale zakládána je daleko dříve. Takže my nemůžeme mluvit o integrování myšlení tak, že by se tady nějak vymýšlel nějaký základ teprve. Ono to funguje nějak samo a bez té integrace to nemůže vůbec být všechno. A my vlastně jenom to zdokonalujeme, když chceme integrovat myšlení. A zadruhé, myšlení původně nebo vědomí původně je odplývání nebo uplývání, chaotické uplývání představ nebo duševních stavů. A to není vlastně myšlení. To je něco, co jenom doprovází to, co se děje. Myšlení vzniká teprve tam, kde se ustavuje jakýsi řád v tom myšlení. A ten řád se ustavuje nazdařbůh zkouškou. A jedni lidé to předávají jiným, starší mladším. Takhle nějak vzniká lidská společnost, že ten, kdo je mimo ni, není schopen se vyrovnat těm, kteří jsou v tom prodlouženém *imprintingovém* období schopni přijímat zkušenosti těch dřívějších generací. A tohle trvá strašně dlouhou dobu, než přijde ten řecký zázrak, kdy se začne to myšlení z pouhého vyprávění, z narativní podoby té integrace se začne přesouvat na úplně nový způsob integrace, totiž pojmové. A v tom případě ten pojem skutečně je jakýmsi pokusem, jak myšlenkově uchopit to, co jsme už předtím byli schopni uchopit nějak od přírody. To jest, pes, když vidí kočku, tak on opravdu vidí kočku. On nepotřebuje, abychom ho poučovali, jak má pracovat se svou sítnicí a jak má jednotlivé informace jednotlivých buněk dávat dohromady, aby z toho nakonec ve svém vědomí měl jakousi kočku. I když fakticky on tu kočku nevidí samozřejmě. Ta kočka je někde daleko. On to, co vidí, to jsou ty fotony, které se z povrchu kočky odrážejí, původem ze slunce, a jemu náhodou z té myriády fotonů mu některé padnou do oka. A on je schopen na základě toho vidět kočku, to, čemu my říkáme vidět kočku. *De facto*

je to obrovsky komplikovaným způsobem zpracovaná hromada informací. To není vidění vlastně. My tomu říkáme vidění. Každý fenomenolog, kdyby tady byl přítomen, tak by skákal metr dvacet samozřejmě, ale já si myslím, že je to takhle správně. I když to je výklad, který provádí moderní věda, proti které se právě musel Husserl stavět a říkat: „Jen žádné konstrukce.“ Jako metodu to můžeme přijmout, ale v zásadě takhle to je s tím viděním to prostě s tím se nehne.

No, takže, když se vrátíme k tomu Mirkovu příkladu nebo k té jeho myšlence, že je to tak, že my vlastně tím, že rozvrhujeme pojem, to je způsob, jak myslit nějakou skutečnost, no tak buď uspějeme, nebo ne. Já vám řeknu ještě poslední věc, určitý předsudek, který přežívá ve filosofii dodnes, bohužel u řady lidí, kteří se tím vysloveně ve filosofii nezabývají – ti, co se tím zabývají profesionálně, tak už snad to nemůžou dál říkat, ale řada lidí to říká jako samozřejmost a nemají to dost prověřené z té nejnovější literatury, ale zkušenosti lidské to odporuje – ta představa, že naše pojmy vznikají jakousi abstrakcí z vjemů. Že vnímáme od dětství spoustu různých koček, psů a tak dále, no a na základě té zkušenosti s mnoha psy, tak začne dítě říkat *haf*. Pojmenuje si to nějak, vytvoří si jakýsi obraz ideálního *haf* a už je schopno to dítě rozpoznat, že tohle je *haf* a tamto je *mňau*.

Ale ono to tak vůbec není a budete mít příležitost, někteří z vás už máte a jiní budete mít příležitost sledovat, jak se vlastně děti chovají. A já to měl doma taky možnost sledovat a zjistil jsem, že to je úplně všechno jinak. Že zaprvé ty děti jsou schopny si své pojmy rozvrhovat po svém a že to taky dělají, a že nejsou jen opice, že to přijímají od těch dospělých. Takže třeba jedna z mých dcer začala říkat *haf* všemu živému, přesně řečeno všemu, co se hejballo. Takže *haf* byla slepice, *haf* byl pes, *haf* byla kočka, ale *haf* bylo taky letadlo, který letělo, protože to dítě není schopno to rozlišit, ale je to *haf*. Ale neřeklo stromu *haf*, to ne, to se muselo hejbat. A moucha byla taky *haf*.

Čili já jsem ke svému úžasu zjistil, že dítě si ustavuje pojmy tak široké, tak ohromně abstraktní samo, a že teprve ten styk s dospělými lidmi to dítě donutí dodatečně rozlišovat ta jednotlivá *haf* na nějaká *subhaf*. Ale že na začátku to dítě si člení ten svět právě pomocí nesmírných abstrakcí, které jsou ovšem nikoli na základě zkušenosti rozvrhovány jakýmsi odbíráním jednotlivých detailů a shromažďováním toho společného, nýbrž jsou rozvrženy, a pak se zkouší, jestli odpovídají nebo ne, a jsou upravovány, jsou zaměňovány za jiné. Takhle myslím. Pochopitelně, že to takhle nevypadalo vždycky. To vypadá u dětí, které se narodily v té evropské tradici. Prosím.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Ano, jenomže ta věc tím dítětem není brána jako věc, nýbrž právě jako to *haf* abstraktní. To my víme, že to je tato věc. Ale jak to, když vidí psa a pak řekne letadlu *haf*? To znamená, že toho psa nevidělo docela jasně jako psa, nýbrž jenom jako *haf*. To my víme, že to vzniklo z nějaké věci. Jenomže jak to dítě tu věc vidí, jak ji chápe? Jako *haf*. A do toho *haf* se pak vejde ta slepice a ta moucha a to letadlo. To se musíme na to podívat z hlediska dítěte, ne co my o tom víme. A to dítě pak dodatečně začíná rozlišovat mezi tím, co letí a není živé, a co letí a je živé a tak dále. Dítě je schopno nejdříve rozpoznávat to, co je živé a co se hejbe. To ovšem je všechno. Například žába nevidí mouchu, pokud se nepohne. Ta žába vidí teprve tu mouchu, když se pohne. Žába není schopna rozpoznat mouchu, když někde sedí a ona je těsně u ní a jenom stačí hodit ten jazyk a spolknout. Ne, dokud se ta moucha nehne, tak žába ji nevidí.

Totéž platí, já vychovával své dcery tak, aby měly dobré vztahy k přírodě, tak jsme doma měli spoustu zvířete všelijaké, že jo, malé lišky a lasičku a všechno, netopýr nám lítal pod... a mimo jiné tedy jsme měli taky mloka. A to je obrovský problém a varuju vás, na to je třeba se připravit zejména, anebo teda vědět, co se s tím dá dělat. Mlok v zimě spí a nežere, že, a to má svůj hluboký důvod, poněvadž není co žrát. A když si ho člověk nechá přes zimu, tak on neusne v teple. On je živější furt a chce žrát. A teď nevíte co. Ještě do podzimu se dají najít takové ti, on nejradši má takové ty plže bez skořápky, že jo, a žížaly a takové věci. No, najdete v zimě, když mrzne nebo když je dost, to je všechno zalezlý strašlivě. To nenajdete. No a tak jsem zkoušel krmit mloka přes zimu kousky nakrájeného masa syrového. Jenomže vy mu to tam dáte a on to nesežere. Ono to musí lézt. Takže já jsem musel vymyslet tento trik, že jsem za malou nitku uvázal konec nakrájeného takového kousku masa, aby to vypadalo jako žížala, a teď jsem s tím takhle potahoval,

aby se to trochu hnulo. A milej mlok k tomu koukal, a teď se to hnulo – chňapl – a už to má v sobě. A to muselo být přivázané tak, aby to nespokl i s tou nití, že jo, aby to vyklouzlo z té nitě. Dokud se to nehne, on to nevidí. Když se to hne, tak to je... zas nerozpozná od žížaly, klidně zblajzne kus masa. A šlo mu to k duhu. Přežil a na jaře šel do přírody. Tenkrát ještě to nebylo tak, že by to bylo trestné, dneska to už nedělejte, to je trestné. I když to přežije, tak vzít domů mloka je trestné, že, jsou vysoké pokuty na to, aspoň na Slovensku ano a snad už u nás taky. Ale tím chci říct, že ty smyslové orgány jsou docela zvláštní, že tam musí k tomu přijít ještě nějaký moment, nějaký motiv, kterej využije toho, co ty smysly dávají k dispozici. Fakticky ta žába přece musí vidět tu mouchu stejně, když se hejbe jako když se nehejbe. Ten mlok musí vidět ten kousek masa stejně tak, když se nehejbá jako když se hejbe. Jenže on to nevidí. Co to je? Ten smyslový orgán mu to musí podávat naprosto stejně. Ale on to nebere. Toto je naše vnímání. Prostě tam přichází jakási integrující schopnost, která se netýká jenom integrity toho vnímaného předmětu, ale ta se týká integrity toho celkového přístupu, té akce. Když pronásleduje šelma svou kořist, tak má celý akční systém na to vypracovaný, zčásti instinktivní, ale zčásti na základě zkušenosti. Proto se malá koťata musejí naučit myši chytat. A to se naučí jedine od staré kočky. My jsme doma měli kocoura, kterého jsme... On totiž, když vezmete malé kotě od kočky hodně brzo a ještě to dokrmujete dudlíkem, to kotě si vás tak trochu *imprintuje* za své rodiče – a ono to není, tam je to něco jiného než *imprintace*, to je prostě to, že to zvíře zdomácníte, *domestikujete* nakonec. Čili když zdomácníte to zvíře, tak ono je potom přitulnější, kočka se začne chovat jako pes, když ji vezmete matce brzo. Ale tím pádem se nic od kočky nenaučí. My jsme doma měli lasičku a já jsem si pro ni přinesl řadu myší. Lasička potřebuje jednu myš denně sežrat. A poněvadž lasička byla taky vzata z hnízda předčasně, tak neuměla zabíjet myši. Takže já jsem v jedné piksle nesl lasičku a pět myší. Pak jsem si říkal: máme doma kocoura, no tak kocour chytne myš, já vypustím myš před kocoura, ten ji chytne, zakousne, já mu ji vezmu a dám lasičce. To nefungovalo, poněvadž kocour oťukával bílou myš – ona byla bílá, to nikdy neviděl, a za druhé mu panáčkovala, neutíkala, panáčkovala mu před čumákem a on nevěděl, co s ním má dělat. Takže jsem musel zabíjet myši každý den. Jiný hlas: Takže pokračování příště a promiňte, že jsem zapomněl teda ten...